Belli Parametrelere Göre Kuşaklararası Sosyal Değişme (Aile Değerleri Üzerine Bir Karşılaştırma)

Intergenerational Social Change According to Specific Parameters (A Comparison of Family Values)

Ali Rıza Abay

Sevim Atila Demir

Özet

Her geçen gün birçok unsurun etkisiyle (göç, teknolojik yenilikler vb...) sosyal değişme gerçekleşmektedir. Bu değişmeler çoğu zaman gözle görülemeyecek nitelikte ve özellikle beklenti, algı ve değerlerde yaşanmaktadır. Var olan ve kolayca ölçülebilen fiziki değişmeler asıl sosyal değişimin sadece çok küçük bir kısmını oluşturur. Günümüzde ortaya çıkan problemleri tanımlamada ve bireylerin değişen durumlara sağlıklı adaptasyonunun sağlanmasında, değişimin boyutu ve niteliğinin belirlenmesi önemlidir. Bu çalışmada belli parametrelere göre iki kuşak arasındaki sosyal değişmenin boyutunun ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 25 ebeveyn ve onların çocuklarından oluşan 25 kişi ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Araştırma sonucunda bazı noktalarda kuşaklararası değişme daha yavaş iken bazı konularda ise çok ciddi boyutlarda yaşandığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Değişme, Kuşaklararası Değişme, Aile Yapısı

Prof. Dr., Yalova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, alirizaabay@gmail.com

Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, satila@sakarya.edu.tr

Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

Abstract

Many factors such as migration and technological developments lead to social change. These changes are quite often not observed directly and are particularly experienced through expectations, attitudes, and values. The existing physical changes can be measured easily and account for only some of the real social changes. It is crucial to determine the dimensions and characteristics of changes since it helps reveal current problems and help individuals to adapt to changing situations properly. The current study aims to evaluate the dimensions of social change between two generations according to specific parameters. In this vein, in-depth interviews were held with 25 parents and their 25 children. The results of the study indicated that while changes between generations were slow on some issues, they were found to be critical on some others.

Keywords: *Social Change, Change between Generations, Family Structure*

Giriş

Kültür değişir. Toplumsal koşullar değiştikçe ihtiyaçlar da farklılaşır. Kültür bu ihtiyaçlara cevap verebilmek için koşullara uyum sağlar. Farklı kültürlerde aynı ihtiyaçlara farklı cevaplar verildiği görülebilir. Bu kültürel sistemin kendine özgü kodlarına bağlıdır. Bu nedenle hemen hemen tüm değişmelerde kurumlar arası farklılaşma gözlenir. Kültürün var olabilmesi için değişen koşullara uyum sağlayabilme esnekliği olmalıdır. Değişen koşullara yetecek esneklikte olmayan kültürün yaşaması beklenemez (Güvenç, 2010:102- Haviland, 2008:120). Aynı zamanda kültür, hayata ait her durumu içerdiği için bireylerin yaşamlarındaki değişmeler kültürel değişme olarak tanımlanır. Bu toplumsal değişmeler, çeşitli itici nedenlerle ortaya çıkar. Toplumsal değişmeyi tanımlayabilmek için bazı modellerden ve teorilerden faydalanırız.

Yapısal- Fonksiyonel modeller toplumsal değişmeyi yapı ve fonksiyon ilişkisi çerçevesinde ele almaktadır. Göç, kentleşme, toplumsal hareketlilik gibi konularda odaklanmaktadır. Toplumsal yapı kendini oluşturan fonksiyonların bir bütünüdür. Değişen koşullar fonksiyonların niteliğinde de değişime yol açar. Esas olan fonksiyonların değişimin boyutuna uyumudur. Aksi halde Ogburn'un "kültürel boşluğu" ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar bu model toplumsal değişmeyi tüm boyutlarıyla açıklamayı hedeflese de toplumsal yapıdaki hareketliliği çözümleme de önemli bir adım olarak kabul edilmelidir (Kongar, 2004: 253-256). Bu çalışma açısından Yapısal-Fonksiyonalist model yol gösterici olarak kullanılabilmektedir. Çünkü bireylerin algılarındaki değişime var olan somut değişmelerin son noktasıdır. Toplum, değişen koşullara kendi sistemi dâhilinde uyum sağlar ayrıca, her sistemin farklı bir değişme hızı ve yönü mevcuttur.

Durkheim hızlı toplumsal değişmenin ve toplumsal bütünleşme eksikliğinin Anomi'ye yol açtığını vurgular. Çünkü hızlı değişme dönemlerinde kültürel yapı ile fiziksel yapı arasındaki değişme hızları farklıdır ve her zaman bir dengeden bahsedemeyiz. Toplumsal değişimlerin nedenleri farklı farklıdır. Ancak büyük çoğunluğu dış çevresel etkenlidir ve bu etkenler bireylerin bireysel olduğu düşünülen eylemlerini tetikler (1965: 280- 330). Özellikle sanayileşme ve küreselleşme sonrasında topyekûn tüm toplumsal sistemleri etkileyen bir dalga ile karşılaşılmıştır. Ve bu dalgada doğaüstü olana biçilen rol aktörlerin

anlam dünyasını yeniden tanımlamış ve bugün tartışılan tüm sosyal değişmelerin itici gücü haline gelmiştir.

Ailenin sosyal ve ekonomik değişimi, sosyal bilimler alanında çalışılan en eski konuların başında gelmektedir. Parsons'a göre ekonomik yapı ailede ortaya çıkan değişimin başlıca tetikleyicilerindendir. Endüstriyel toplum yapısının getirdiği zorunluluklar, toplumsal birliktelikten görece görece yalıtılmış çekirdek aileler, ekonomik üretim ve tüketim alışkanlıklarının değişiminin sadece bir göstergesidir. Özellikle Batıda ailenin ciddi risk altında olması, bu alanda karşılaştırmalı çalışmaları zorunlu kılmıştır. Dünyada kabul edilen en temel sosyal organizasyon ailedir ve akrabalık bağları ile birlikte incelendiğinde çok daha geniş alanı kapsamaktadır. Sosyal değişme özellikle bireylerin pratiklerinde, kültürel ve ekonomik sorumluluklarında ve algılarında değişime yol açmıştır (Gillies, 2003:3- Thornton- E. Frivke, 1987: 146-149). Ailede yaşanan en temel değişme, ailenin temel işlevlerinden olan kendini üretmesi risk altındadır. Doğurganlık oranları da evlenme oranlarında olduğu gibi tüm dünyada düşmektedir. Buna bağlı olarak çocuk sahibi olma isteği bireylerin pratikleri ve hedefleri doğrultusunda azalmaktadır. Ciddi anlamda boşanmalar ve yalnız yaşayan kişi sayısı artmaktadır(Özdemir, 2007:192-193). Modernleşme süreci ile birlikte, ailenin yara alması ve bu süreçte aileyi korumaya yönelik politikaların hızla geliştirilmekte olması, ailenin, sadece toplumdaki kurumlardan biri olmadığını gösterir. Ailenin zayıflaması toplumdaki güven duygusunun, dolayısıyla toplumun sosyal sermayesinin de zayıflaması anlamına gelir. Güven duygusu ile toplumda boşanma oranları, evlilik oranları ve suç oranları birbiriyle ilişkilidir. Aynı zamanda sosyal sermaye fiziki ve beşeri sermayenin de gelişimine etki eder (Atila Demir, 2011: 912). Tüm dünyada ailenin geçirdiği değişimler dikkatle izlenmekte ve bu alanda çalışmalar derinleştirilmektedir. 2005'te Nepal'de yapılan çalışma (T. Yabiku, 2005: 339/351), sosyal değişmenin aile davranışlarına olan etkisini incelemiş ve hızlı toplumsal değişmenin birçok pratiği gençlere ilk kez ulaşılır hale getirdiği vurgulanmıştır. Bunun neticesinde başlıca değişmeler gözlemlenmiştir, ailenin organizasyonunda ve aile üyeleri üzerindeki otoritede yaşanan değişmeler, geç evlilikler, düşük doğum oranları, çekirdek ailenin yaygınlaşması vs… gibi. Yine Amerikan aile yapılarını inceleyen çalışmalarda (La Rossa, 1988: 451-452- C.Glick, 1989: 225-128) en temel değişmeler

olarak gösterilen ilk evlenme yaşının yükselmesi, boşanmaların ve tek ebeveynli ailelerin artışı ve görece yeniden evlenme oranlarının yanı sıra, "yeni babalık" kavramı getirilmiştir. Ebeveyn olarak geleneksel dönemden günümüze çocuğu yetişme ve gelişiminde daha aktif bir babalık tanımlamasıdır bu. Ancak babalık kültürü annelik kültürüne göre daha hızlı değişmektedir. Tüm bu değişmeler yine de ailenin dağılması ve bozulması olarak tanımlanmamaktadır. Toplumun temel kurumlarından biri olarak kabul edilen ailenin, toplumsal değişme sürecinde en fazla etkilenen alan olması tabiidir. Ancak çoğu durumda gözden kaçan nokta bu değişmelerin büyük bir kısmının çok daha derinlerde ve aktörlerin algılarında yaşandığıdır.

Bu çalışmada temel alanlardaki aktörlerin algılarındaki değişimler ortaya konulmaktadır. Araştırmaya katılan örneklem grubuna yöneltilen sorular üç ana başlıkta ve bu başlıklar kendi içinde alt başlıklarda toplanmıştır.

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Günümüz dünyasında birçok etken (göç, küreselleşme, teknolojinin gelişimi) sosyal değişime etki etmektedir. Geçmiş yıllara kıyasla çok daha hızlı bir değişim süreci yaşanmaktadır. Ayrıca değişime etki eden birçok unsurun karşılıklı etkileşimi, değişmenin hızını ve yönünü doğru tespit edebilmemizi zorlaştırmaktadır. Görülebilir gerçekliklerin ötesinde ölçülmesi zor ve gözlemlenemeyen birçok noktada değişim yaşanmaktadır. En önemli değişim noktalarından birisi de algılarımızdır. Bugün birçok pratiğin anlamı ve şekli değişmiştir. Hatta bir kısmı ortadan kalkmış veya yeni bir pratik olarak aktörlerin hayatına girmiştir.

Çalışmanın amacı, hayatımıza yeni giren veya hayatımızda olup şekli ve amacı değişen bazı pratikleri tespit edebilmektir. Bu tespit sürecinde iki kuşak karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu noktada pratiklerimizin anlamının hangi dönemde ve nasıl farklılaştığının tespiti amaçlanmıştır. Çalışma toplumsal değişimi belli kavramlarda incelemeyi hedeflemektedir. Bu şekilde hangi unsurların aktörlerin pratiklerine daha fazla etki ettiği daha net kavranacaktır.

Araştırma Soruları:

Aktörlerin dindarlığı ve dini bayramları algılamalarında ve tanımlamalarında kuşaklararası farklılık nedir?

Cinsiyet rollerinin tanımlanmasında iki kuşak arası farklılık var mıdır?

Her iki kuşakta aile tanımlaması ve biçimi nasıl şekillenmiştir?

İki kuşak arasında sosyal ilişki ağları nasıl kurulmuştur?

Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın uygulamalı kısmı, Temmuz-Ağustos ayları içerisinde tamamlanmıştır. Araştırma evreni olarak Sakarya-Erenler İlçesinin Erenler Merkez Mahallesi alınmıştır. Evren olarak Erenler Merkez Mahallesinin seçilmesinin nedeni, bu merkezin yoğun göç alarak Türkiye'nin her bölgesinden kişi barındırmış olmasıdır. Aynı zamanda şehir planlaması olarak hızlı bir değişim sürecine girmiş bölgelerden birisidir. Erenler İlçesinde toplam 74860 kişi ikamet etmektedir. Erenler Merkez Mahallesinin ise toplam nüfusu 7317 kişidir. Erenler Merkez Mahallesi, Erenler İlçesinin yaklaşık olarak %10'una karşılık gelmektedir. Bunun 55 yaş üzeri olan kişi sayısı 873'tür. Erenler Merkez Mahallesinin yaklaşık %12' si 55 yaş ve üzeridir. Araştırmaya 18 yaş üstü bireyler dâhil edilmiştir. Bu nedenle 2 kuşak karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İki kuşak arasında belli noktalardaki algı farklılıklarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. İlk olarak pilot çalışması yapılmış ve sorulardaki eksik noktalar tespit edilerek giderilmiştir. İki ay içerisinde bireylerin ev ve işyerlerine gidilerek yarı biçimlendirilmiş mülakat sorularımız araştırmamıza katılmayı kabul eden kişilere yöneltilmiştir.

Araştırma sorularımızı yanıtlamak için sözcüklere ihtiyaç bulunmaktadır bu nedenle nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma soruları beş kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler, pratiklerde hayat bulan belli başlı değer ve tutumların ana hatlarını oluşturacak şekilde belirlenmiştir. Yarı biçimlendirilmiş mülakat soruları ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Mülakatlar, cevapların güvenilirliği amacıyla, ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmenin amacı bilindiği gibi, aktörlerin tutum ve davranışlarındaki asıl sebeplere ulaşabilmektir (Baş-Akturan, 2008:111). Örneklem büyüklüğünün sağlanmasında en önemli ölçüt temsil yeteneğine sahip en küçük sayı olarak belirlenir. Biz de çalışmada bunu hedefledik. 25 kişi, 55 yaş ve üzerinden, 25 kişi ise bunların çocuklarından toplamda 50 kişi ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Özellikle ebeveyn-çocuk ilişkisinin

tercih edilmesinin nedeni, hemen hemen aynı sosyalleşme süreci içerisinde yetişen iki kuşağın temel farklılıklarını ve bu farklılıkların nedenlerini doğru olarak ortaya koyabilmektir. Bir başka ifade ile bireyin kendi yetiştirdiği çocuğu ile kendi algı ve tutumlarında ne gibi farklılıklar olabileceğini ve hangi etkenlerin bu farklılıkların nedeni olarak tanımlanabileceğini ortaya koymaktır. Araştırmanın örneklemi, uygun örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemlerinin birlikte kullanılması sonucu oluşturulmuştur. Uygun örneklemede örneklem araştırıcının çevresinden kişilerden çekilerek oluşturulur, kartopu örneklemede ise ulaşılan denekler aracılığıyla başka deneklere ulaşma şeklinde örneklem oluşturulur (Aziz, 2008:54-55). Çalışmada esas olarak deneklerin samimi ve güvenilir sonuçlarını elde edebilme amaçlandığı için bu örneklem türleri tercih edilmiştir.

Çalışmanın epistemolojik arka planında ekolojik perspektiften faydalanılmıştır. Aileye ekolojik perspektiften bakan kuramcılar, özellikle insan ve çevresi arasındaki ilişkiye odaklanmışlardır. İnsan, sosyal bir varlık olarak çevresiyle etkileşim içerisindedir ve bu nedenle karşılıklı olarak birbirlerini dönüştürürler. Bu nedenle aile, çevresel değişmelere etki eder ve bu değişmelere uyum sağlar. Kültürün en önemli taşıyıcılarından olan aile kurumu, değişen ihtiyaçları karşılayabilmek için dönüşür. Aynı zamanda Durkheim'da, toplumsal gerçeklikleri, bireylerin gereksinimlerinden yola çıkarak açıklamıştır. Dolayısıyla toplumsal çevre öncelikli olarak bireylerin gereksinimlerini de belirler. Durkheim bu olguyu "sosyal intihar" tanımlamasıyla açıklar. Her ne kadar bireysel deneyimler genelde intiharın nedeni gibi görünse de gerçek neden bunlar değildir çünkü ona göre hiç kimse yaşamından mutsuz olduğu için vazgeçmez. Bu durumun ardında birçok sosyal etken (eğitim, gelenekler, fikirler, inançlar...) yatmaktadır. Bu nedenle bireysel gibi görünen intihar olgusu da Durkheim'a göre toplumsaldır ve toplumsal gerçeklikler ve süreç tarafından oluşur (Durkheim, 1965: 300-306-Canatan-Yıldırım, 2011: 36-Wallace-Wolf, 2004:27). Sosyal gerçeklikler bireylerin davranışlarını tanımladığı gibi değiştirmektedir de. Günümüzün çevresel faktörleri çok daha karmaşık ve makro ölçeklidir. Bu çalışmada ekolojik perspektif temel alınmış ve ailede iki farklı kuşağın değişmelere ne derece ve ne yönde tepki verdiği incelenmiştir. Çalışmada incelediğimiz parametreler, özellikle sosyal değişme sürecinde çevresel etmenlerin tetiklediği sonuçlar olarak karşımıza çıkar.

Örneklemin özelliğine bakıldığında, araştırmaya Sakarya- Erenler Merkez Mahallesinden 55 yaş ve üzeri 25 kişi ile bu kişilerin çocukları olan 25 kişi araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmaya katılan 55 yaş üzeri katılımcıların 11'i erkek, 14'ü kadındır. Onların çocuklarından oluşan katılımcıların ise 10'u erkek ve 15'i kadındır. Yine 55 yaş üzeri katılımcıların 2'si okuma yazma bilmemekte, 22'si ilkokul mezunu ve 1'i de üniversite mezunudur. Onların çocuklarından oluşan katılımcıların ise 2'si ilkokul mezunu, 4'ü ortaokul mezunu, 10'u lise mezunu ve 9'u ise üniversite mezunudur.

Önemli Günlerle İlgili Algılardaki Değişmeler

Bu kısımda üç önemli günün algılanmasındaki kuşaklararası farklılık tespit edilmiştir. Bayramların (Ramazan ve Kurban bayramları), Anneler Günü'nün ve Sevgililer Günü'nün anlamı. Bayramların her iki kuşak için de genel çerçevede önemini korumaktadır. Ancak değişen nokta, daha çok bireylerin hissettikleri anlam üzerinedir. Ayrıca, birlik ve beraberlik duygusunun yerini zamanla tatil beklentisine bırakacağının sinyalleri de verilmektedir. Anneler günü ise her iki kuşak için önemli görülmektedir. Çevresel şartlar ve pratikler değiştikçe bireylerin tutumları da buna paralel olarak değişmektedir. Anneler gününün her iki kuşak için de önemli bir gün olarak tanımlanması bunun en açık örneklerindendir.

Katılımcı 33: *55 yaşında, İlkokul mezunu, Kadın*

"Bayramlar bana eski bayramları hatırlatıyor. O dönemki heyecanımızı, sevincimizi. Eskiden birlik vardı, yemekler yapılırdı kalabalık olurduk. Şimdi öyle bir duygu yokki... ana yok, baba yok..."

Araştırmaya katılan **55** yaş üzeri bireylere göre bayramlar daha çok eskileri, o dönemdeki neşeyi ve birlikteliği hatırlatmaktadır.

Katılımcı 33: *55 yaşında, Orta okul mezunu, Kadın*

"Bayramlarda genelde ziyaretler yapıyoruz. Küçüklükte olduğu gibi bir sevinç yok. Bayramlarda olmasa kimse kimseyi aramaz zaten..."

Bayramlar, daha çok bir aradalığın en önemli nedeni olarak tanımlanmaktadır. Özellikle değişen toplumsal koşullar insanlar arası sosyal ilişkileri sınırlı hale getirmiştir. Bu nedenle akraba ve komşu ziyaretleri daha çok bayramlarda gerçekleşmektedir.

Katılımcı 1: *70 Yaşında, İlkokul mezunu, Erkek*

"geçmiş bayramların güzelliğini, neşesini hatırlatıyor. Kutsaldır bayramlar..."

Katılımcı 1: *31 Yaşında, Lise mezunu, Kadın*

"Bayramlar bana Bir şey ifade etmiyor. Eskiden heyecanlandırıyordu, şimdi oda yok..."

Özellikle 55 yaş ve üzeri kesimde bayramların dini anlamı daha fazla zikredilmektedir.

Katılımcı 13: *69 yaşında, İlkokul mezunu, Kadın*

"bayramlar çok önemlidir. Eşle dostla görüşürsün, tatlılar yaparsın... eskiden sabahtan kalktığımız gibi çocuklar kuyruk olurdu kapıda, her yerleri gezerdik... dostluk vardı. Her gelene sofra kurardık. Şimdi öle değil, beş dakka oturup gidiyorlar..."

Katılımcı 13: *42 yaşında, kadın, Lise mezunu*

"bayramlar eskiden gelen alışkanlıklardan ötürü önemli. İlk aklıma ziyaretler geliyor. Şimdi bayramların bir özelliği kalmadı. Çocuklarım için şimdi önemli ama bi beş sene sonra onlar içinde önemli olmayacak..."

Katılımcıların hem ebeveynleri hem de çocukları için ortak olan nokta bayramların çoğunlukla eskileri ve o dönemki sevinci hatırlatıyor olmasıdır. Ancak genel bir değerlendirme yaptığımızda 55 yaş üzeri için her ne kadar sevinç ve heyecan azalmış olsa da bayramlar, kutsal bir gün olduğu için önemli görülmekte ve ziyaretler gerekli sayılmaktadır. Çocukları için ise bu ziyaretler çoğunlukla zahmetli gelmektedir. Ancak yine de bayramlar önemlidir ve özellikle akrabalar ve komşular arası görüşmeler bayramlarda gerçekleştirilmektedir. Eski dönemlerle ciddi bir kıyaslama olduğu görülmektedir. Genç nesilde de aynı şekilde daha çok çocukluktaki bayram heyecanları hatırda kalmıştır. Bu nedenle geçmişe özlem dikkat çeken noktalardan birisidir.

Anneler gününe bakıldığında farklı bir değerlendirme ile karşılaşılmaktadır.

Katılımcı 19: *57 yaşında Okuma yazma bilmiyor, Kadın*

"Anneler günü önemli tabii... mutluluk oluyor, önceden önemli gelmiyordu, şimdi her çocuk bir yerde, toplanmak için bi sebep... sevgililer gününü bilmem..."

***Katılımcı 19:** 36 yaşında, üniversite mezunu, Kadın*

"anneler günü önemli bence, hatırlamak ve hatırlanmak isterim, genelde hediye de alırım... Sevgililer günü öyle değil, kutlamam, önemlide değil..."

Anneler günü her ne kadar bayramlar kadar zaruri olmasa da toplumda kabul edilmiş bir gün olarak kabullenilmiştir. Özellikle 55 yaş ve üzeri kesimde de bu şekilde olması daha çok bir araya gelme ve hatırlanmanın aracı bir gün olması nedeniyle önemli görülmektedir. Aynı durum sevgililer günü için söylenemez. Özellikle 55 yaş üzeri için sevgililer günü bir anlam ifade etmemektedir.

***Katılımcı 11:** Erkek, 44 yaşında, Lise mezunu*

"anneler günü o gün dendiği için önemlidir. Yoksa hergün anneler günü, bana yanlış geliyor ama saygı duyuyorum. Sevgililer günü ise karı-koca için Bir şey ifade etmiyor..."

***Katılımcı 11:** Erkek, 70 yaşında, İlkokul mezunu*

"sevgililer gününü tanımam, anneler gününe de saygı duyarım..."

Araştırmada önemli bir kesimi evli çiftler oluşturduğu için sevgililer gününün anneler günü kadar dikkatle takip edilmediği görülmektedir.

Aile, Evlilik, Boşanma ve Çocuk ile İlgili Alandaki Değişimler

Bu kısımda belli sorular çerçevesinde araştırmaya katılan kişilerin aile, evlilik, çocuk ve boşanma konularındaki algıları ve tutumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Boşanma üzerine en kapsamlı çalışma 2009 yılında 1200 boşanmış kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada cinsiyet veya eğitim durumu ile boşanma arasında bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir (Yurtkuran Demirkan ve diğ, 2009:53). Türkiye'de 1980 yılında 15901, 1990 yılında 25712 ve 2000 yılında 34862 boşanma kayıtlara geçmiştir. 2003 yılında 92637, 2007 yılında ise 94219 boşanma gerçekleşmiştir.

2010 yılının birinci döneminde ise 96841 çift evlenirken, 30773 çift ise boşanmıştır (TUİK, 2007- 2010). Boşanmaların Türkiye'de ciddi anlamda arttığı ve buna yönelik tedbir ve sosyal politikaların gündeme geldiği dikkate alındığında boşanma algılarında da aynı derecede ciddi bir değişim yaşandığı görülmektedir. Özellikle boşanmaya karşı geliştirilen tutumun farklılaşması (boşanma olgusunun normalleşmesi) bunun göstergesidir.

Katılımcı 11: *Erkek, 44 yaşında, Lise mezunu*

"boşanma iyi bir şey değildir ama şartlar gerektiriyorsa boşanırlar. Çocuklarımda boşanmak istese üzülürüm ama sebebine bakarım..."

Katılımcı 11: *Erkek, 70 yaşında, İlkokul mezunu*

"bizim kitabımızda boşanmak yoktur anca ölüm... normal değildir..."

Görüşmeden de ortaya çıktığı üzere özellikle 55 yaş üzeri grup gerektiği halde boşanmayı çıkış yolu olarak görmekle birlikte genç grup kadar normal bir durum olarak karşılamamaktadırlar.

Türkiye'de 2007 yılı kaba boşanma oranı binde 2.3 iken, Avrupa Birliği ülkelerinde bu oran binde 2.1'dir (Yurtkuran Demirkan ve diğ, 2009:29). Türkiye'de özellikle son yıllarda boşanma sosyal bir problem olarak algılanmaktadır. En önemli boşanma nedeni ise "şiddetli geçimsizlik" olarak belirtilmektedir. Ayrıca boşanmaların %45'inin çocuksuz ailelerde gerçekleştiği tespit edilmiştir(Yurtkuran Demirkan ve diğ, 2009:33). Görüşülen kişilerde de özellikle çocuk olduğu durumlarda boşanmaların bir kez daha düşünülmesi veya çocuk olma durumunda boşanmaların daha üzücü bir hal aldığı özellikle belirtilmiştir. Boşanmanın birçok sebebi bulunmaktadır. Ancak boşanmaların özellikle geleneksel faktörlerin azaldığı ve ekonomik refahın arttığı süreçte eskiye kıyasla daha fazla yaşandığı gözlemlenmektedir (Abay, 2007:91). 2011 yılında yapılan araştırmada en önemli boşanma nedeni olarak (%24.5) sadakatsizlik gösterilmiştir. Ayrıca boşanmalara TV, dizi ve filmlerin de olumsuz etki ettiği (%50.2) ifade edilmiştir (Sekam, 2011: 17). Amerika'da yapılan "aile değerleri" tartışmalarının az gelişmişliğe eğilim belirtisi olarak tanımlanmasının altında önemli noktalar yatar. Amerika ve Avrupa'da boşanma ve evlilik dışı doğum ciddi oranda artmıştır. İsveç'te ve Amerika'da her iki evlilikten biri bo-

şanma ile sonuçlanmakta ve evli olmayan ebeveynlerin ayrılma oranı evli olanlara göre üç kat daha fazladır (The Economist, 2010:202-206). Bu nedenle gelişmişlik düzeyi ile boşanmalar arasında bir paralellik bulunmaktadır. Özellikle 55 yaş üzeri grup boşanmaların dini anlamına dikkat çekerek tercih edilmemesi gereken bir durum olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Katılımcı 1: *70 yaşında, Erkek, İlkokul mezunu*

"Boşanma kesinlikle Allah'ın evini yıkmaktır. Aklının köşesinden geçmemeli. Çocuğum boşanmak istese hiç razı olmam..."

Katılımcı 1: *31 yaşında, kadın, lise mezunu*

"boşanmak duruma göre normal olabilir. Ama küçük şeylerden boşanılmasını doğru bulmuyorum..."

Toplumda boşanma artık kabul edilen bir gerçekliktir. Her iki grup için de boşanma üzücü bir durum olmakla birlikte problemin büyük olması halinde 55 yaş üzeri grubun da bu durumu bir çare olarak gördükleri tespit edilmiştir.

Katılımcı 7: *63 yaşında, kadın, ilkokul*

"boşanmaya önceden çok üzülüyordum ama şimdi üzülmüyorum. İnsanlar stresten öleceğine boşansın..."

Katılımcı 7: *erkek, 31 yaşında, Üniversite*

"boşanmak normal bir durum bence... Mantık ararım önce nedenine yoğunlaşırım. Sorun büyükse çocuğumda olsa onay veririm arkasında dururum..."

Yapılan görüşmelerde boşanmanın normal bir olgu olduğunun (evlenmek kadar) düşünüldüğü ortaya çıkmıştır. Ancak çocuklu ailelerde boşanmanın görece iki defa düşünülmesi gereken yine de zorla evliliğin yürütülmemesi düşüncesi ağır basmaktadır. Boşanma olgusunda da dikkat çeken bir nokta her iki kuşakta (dereceleri farklı olsa da) değişimin yaşanmış olmasıdır. Özellikle boşanmalarda çevresel koşulların etkisi önemlidir. Hem boşanma algısının değişimine hem de bireysel tercih ve pratiklerde, çevresel durum belirleyici olabilmektedir.

Boşanma üzerine yapılan çalışmalarda, artık boşanmanın çocuklar üzerine zarar vereceği düşüncesinin, boşanmayı ne engelleyici ne de birleştirici bir durum olduğu görülmektedir. Çocuk boşanmayı mutlak anlamda etkilememektedir (Smart-Neale, 2010:184). Boşanmanın çocukları ne derece olumsuz etkileyeceğinden ziyade, boşanma sonrası çocuğun bu süreci en hafif şekilde nasıl atlatacağı üzerinde odaklanılmaktadır.

Geçmişten günümüze ailedeki bir diğer algı değişimi ise kayınvalide ile birlikte oturma durumunu değerlendirmedir. 55 yaş üzeri bireyler, eşlerin aileleri ile oturma durumunun kendi zamanlarında normal ve olması gereken olarak açıklarlarken, günümüzde bunun değiştiğini belirtmektedirler. Genç nesilde ise bu durum daha nadir görülmektedir.

Katılımcı 13: *69 yaşında, İlkokul mezunu, Kadın*

" bizim zamanımızda illaki kayınvalide yanına gidiliyordu. Kaynanası ile oturan gelin rağbetli gelindi. Şimdi ne büyüklerin küçüklere, ne küçüklerin büyüklere saygısı yok. Biz korkardık kayınvalidemizden. Şimdi herkes ayrı daha rahat. Bende rahatım. Eskiden huzur vardı. Şimdi herkes geçiminin derdinde..."

Katılımcı 13: *42 yaşında, kadın, Lise mezunu*

"çok karşıyım birlikte oturmaya... Kuşak çatışması yaşanıyor. Büyüklerde biz büyüğüz daha iyisini biliriz düşüncesi var. Asla da gelinimle oturmak istemem, arada belli bir mesafe olmasını isterim..."

Bu örnek algı değişimini ortaya koyma açısından özellikle dikkat çekicidir. Çünkü anneden çocuğa olan değişim ciddi boyuttadır. Kayınvalide ile oturma bir dönem övünç kaynağı olarak görülürken, çocuğunun döneminde artık bu durum kesinlikle rahatsız edici bir durum olarak belirtilmiştir. Bu konuda ciddi bir değişim gözlenmiştir. Her iki grup açısından bakıldığında ayrı oturma her iki kesim için de ideal ve rahat bir yol olarak tanımlanmaktadır. Çünkü artık yaşam koşulları değişmiştir. Çekirdek aileye geçiş yapılmıştır, sadece aile bazında değil sosyal anlamda da tam bir beraberlikten bahsedilememektedir ve herkes kendi geçiminin derdindedir.

Görüşmeci 5: *65 yaşında, kadın, okuma yazma bilmiyor*

"... Hep kaynanamla ve kaynatamla oturdum ben. Memnun olmasam da mecburdum. Şimdi çocuklarımla niye oturayım, herkes kendi evinde rahat. Hasta olduğumda baksınlar yeter..."

***Görüşmeci 5:** Erkek, 31 yaşında, Lise*

"sağlık problemleri olursa aile büyükleri ile birlikte otururum ama onun dışında şartlar müsaitse bir arada oturmak istemem. Aile birliğini oluşturmak için ayrı oturulması gerektiği kanaatindeyim..."

Diğer bir değişim noktası evlenme biçimi ve aile içi söz hakkı ile ilgilidir. Genel olarak 55 yaş üzeri bireylerde gerçek anlamda görücü usulü evliliklerin daha yaygın olduğu, ancak ideal olanın anlaşarak evlenmek olarak belirtildiği görülmüştür. Aşağıda verilen örnekler, tanıyarak evlenmenin daha doğru bir evlilik biçimi olduğu yönündedir. Sanayileşme ve küreselleşme ile birlikte eşin özgürce seçilmesine yönelik güçlü bir eğilim bulunmaktadır. Bununla birlikte akraba evlilikleri azalmış ve kadının aile içi hakları daha fazla tanınmaya başlanmıştır (Giddens, 2000:151).

2011 Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması'na (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) göre günümüzde eş ile tanışma şekli açısından kır-kent farklılığından ziyade daha çok ekonomik durum, coğrafi bölgeler ve eğitim durumuna göre değişkenlik göstermektedir. Araştırmaya katılanların (17440 kişi) %41'i ilk eşi ile aile ve akraba çevresi aracılığıyla tanıştığını belirtmiştir. %39,6'ı komşu ve mahalle çevresinde, %7,4'ü arkadaş çevresinde tanıştığını belirtmiştir. Kız kaçırma yolu ile evlenme halen daha günümüzde çeşitli nedenlerden dolayı devam etmektedir. Kız kaçırma usulü her ne kadar kırsal kültüre ait gibi görünse de şehirlerde de var olmaktadır. 2000 yılının verilerine göre Türkiye genelinde 4466 kız kaçırma olayı vuku bulmuştur. Kız kaçırma usulü kızın rızası ile ve kızın rızası olmadan olarak iki şekilde ortaya çıkmaktadır (Abay, 2003: 5). Bu çalışmada kaçarak evlenen kişiler kendi rızası ile kaçtıklarını belirtmişlerdir.

***Katılımcı 5:** 65 yaşında, kadın, okuma yazma bilmiyor*

"ben görücü usulü evlendim ama tanışarak evlenmek daha güzel. Aile de kimin sözü geçer? Kim büyükse onun sözü geçer biz böyle gördük. Adamın sözü geçer çünkü para onda..."

Burada verilen neden çalışma için dikkat çekicidir. Aile içerisinde söz hakkı aynı zamanda ailedeki otorite ilişkisi ile de yakından ilişkilidir. Aile içi otorite ise bu örnekte ekonomik yetkinlik ile karşılık bulmuştur. Dolayısıyla para güçtür ve erkekte olduğu için ailede erkeğin sözünün geçmesi gerektiği belirtilmiştir.

Katılımcı 5: *31 yaşında, erkek, lise*

"ailede tabiiki erkeğin sözü geçmeli..."

Aynı ifade, yetiştirdiği oğlu için de geçerli görülmektedir. Ancak yapılan gözlemler, kızında aynı düşüncenin olmadığı ve ortak karar almanın ideal olan olarak belirtildiği dikkat çekmiştir.

Katılımcı 9: *65 yaşında, erkek, İlkokul*

"Ailede her iki eşinde sözü geçmelidir. Özellikle ev içinde hanım daha etkili olmalıdır"

Katılımcı 9: *34 yaşında, kadın, Üniversite*

"ailede ortak söz geçmeli, birisi baskın olmamalıdır..."

Geleneksel toplumlarda, aile yapısı daha hiyerarşik bir yapıya sahiptir ve çoğunlukla erkek merkezli ilişki sisteminin güçlü olduğu vurgulanır. Modern dönemde ise hem aile yapısı küçülmüş hem de ilişki sistemi dönüşmüştür. Kadın için evrensel çocuk bakımı ve aile içinden sorumlu olma rolü modern dönemde gittikçe azalmaktadır (Hare-Mustin, 1988: 36-37).

Türkiye'de yapılan çalışmada ailede %37,9 baba, %23,9 anne-baba otorite temsilcisi olarak görülmüştür(Sekam, 2011: 37). 2003 yılında İstanbul'daki 414 evli ve eşiyle birlikte yaşayan kadın üzerinde yapılan çalışmada, Türk ailesindeki karar mekanizmasında kadının rolünü incelenmiştir. Çalışmada, kadınların eğitim durumları, gelir durumları ve çalışma hayatındaki yerleri arttıkça eşleriyle birlikte karar alma oranlarının da arttığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe aile içi kararlara katılmadığında gösterdiği tepki de artmaktadır. Tanışarak evlenen kadınların aile içi kararlara katılma oranı daha yüksektir (Çimen Kabaklı, 2003:283).

İdeal çocuk sayısı ile ilgili düşünce de toplumsal değişmeyi net olarak ortaya koyan olgulardan biridir. Son 40 yıl içerisinde doğurgan-

lık sayısında ciddi oranda düşüş yaşanmıştır. 1973'te 4.7 olan doğurganlık hızı, 2003'te 2.2'ye gerilemiştir. 2011'de Türkiye'de 22 bölge ve 67 ilde toplam 6748 kişi üzerinde yapılan araştırmada ideal çocuk sayısı 2-3 olarak belirtilmiştir ki bu çalışmanın sonucu olarak ta bu veri desteklenmiştir (Sekam, 2011:4). Yapılan görüşmeler de bu sonuçları destekler niteliktedir.

Görüşmeci 3: *55 yaşında, Kadın, İlkokul*

"biz altı kardeşiz. İdeal çocuk sayısı 3'tür bence. Kız ve erkek çocuğu arasında fark yok. İkisinin de yarısı el... Çocuklar ilerisi için bir güvencedir tabii..."

Görüşmeci 3: *35 yaşında, kadın, ortaokul*

"... Biz üç kardeşiz. İdeal çocuk sayısı da üçtür. Kız-erkek çocuk arasında fark yoktur. İleride bana bakar mı çocuğum bilmem ama umuyorum. Yine de gelecek için bir güvencedir diyemem..."

Örneklerden de anlaşılacağı üzere kardeş sayısı çoğu zaman ideal çocuk sayısından fazla olmaktadır. Durumun bu şekilde ortaya çıkmasında, ekonomik şartların daha fazla rol aldığını görmekteyiz. Artık geniş aile yapısı içerisinde ekonomik birlikten bahsedilmemekte ve daha iyi bir eğitim için az çocuk daha ideal görülmektedir.

Bir diğer dikkat çekici nokta ise kız çocuğu ile erkek çocuğu arasında çeşitli nedenlerden ötürü fark görülmemekte ama kız çocuklarının aileye daha düşkün oldukları vurgulanmaktadır. Yine yukarıda belirtilen "nasılsa ikisinin de yarısı el" ifadesi çekirdek aile yapısının doğurduğu bir sonuç olarak algılanmaktadır. Geleneksel geniş aile yapısı içerisinde erkek çocuğun evde kalması durumu günümüzde çok az rastlanır bir durum haline gelmiştir.

Görüşmeci 21: *55 yaşında, kadın, İlkokul*

"7 kardeştik biz, ideal çocuk sayısı ikidir. Kız çocuğu aileye daha düşkündür. Bana baksın diye büyütmedim ama bakıyorlar da..."

Görüşmeci 21: *31 yaşında, kadın, Üniversite*

"üç kardeşiz, ideal çocuk sayısı ikidir. Kızlar aileyi daha çok sahipleniyorlar, çocuklarımın ileride bana bakmalarını beklemiyorum ama ben bakıyorum..."

Diğer bir nokta ise çocukların artık aileler için bir güvence olarak görülmemesidir. Duygusal olarak çocukların kendilerini yalnız bırakmayacaklarına ve ilgileneceklerine dair beklenti olmakla birlikte, kesin bir ifade kullanmaktan çekinildiği dikkat çekmiştir. Özellikle 55 yaş üzerinde çocuğun kendilerine bakacağına dair beklenti daha fazladır. Yine çevresel etkenler, yaşam koşulları ve bireysel tercihler, beklentileri büyük ölçüde belirlemektedir.

Aile içi sorumluluklarda görülen farklılaşmalar (özellikle çocuk bakımı), genç-yaşlı iletişimi, yaşlı bakımı ve aile desteğinin zayıflaması günümüzde ailede görülen başlıca değişimlerdendir(Taylor Gooby, 2002:5). Bu değişimler aynı zamanda kadının çalışma hayatına girmesinin bir sonucu olarak tanımlanmaktadır. Kadının çalışma hayatına girmesi durumunda görülen algıda da değişim gözlenmektedir. Geleneksel dönemde kadın daha fazla anne ve eş olarak ve daha çok ev içi rollerle tanımlanmakta iken günümüzde ev dışı rollerinin ve çalışma durumunun da çoğu halde bir gerekliliğe varan algı değişimine uğradığını görmekteyiz. Genç nesilde bu durum normal karşılanabilirken, 55 yaş üzerinde de özellikle kadının kendi ayakları üzerinde durabilmesi önemli görülmektedir.

Görüşmeci 6: *Erkek, 76 yaşında, İlkokul*

"20 sene evveline kadar kadınların çalışmasını ayıplardık ama şimdi mecburiyet var. şimdi tek maaş yetmiyor, sevse de sevmese de çalışıyorlar..."

Görüşmeci 6: *Kadın, 29 yaşında, Üniversite*

"kadınların çalışması gerekiyor. Bir kadın için ev içi işler de ev dışı işlerde önemli. Denge içerisinde bir arada yürütebilmelidir. Çocuğumun da eğitimini tamamladıktan sonra çalışmasını isterim..."

Örnekte de görüldüğü gibi geleneksel dönemde bir ihtiyaç olarak görülen kadının çalışması durumu günümüzde bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu durum algılarda kadının ev içi rollerinde değişiklik olarak değil, daha çok ev içi ve ev dışı işlerin dengeli olarak bir arada yürütülmesi gerektiği olarak yansımıştır. Burada her iki kuşak için de kadının çalışmasının gerekli görülmesi önemli bir sonuçtur.

Günümüz endüstriyel toplumlarında, geleneksel anlamda erkeğin eve para getirme ve kadının evi çekip çevirmesi algısı değişmektedir. Bu değişimde kadınların ev dışı ücretli çalışma hayatına girişinin etkisi büyüktür (Taylor Gooby , 2002:15).

Katılımcı 11: *Erkek, 44 yaşında, Lise mezunu*

"çalışması gerekiyorsa kadın çalışmalıdır. Ama erkek eve bakıyorsa kadının çalışması yersizdir. Evdeki sorumluluğu daha önemlidir..."

Katılımcı 11: *Erkek, 70 yaşında, İlkokul mezunu*

"bizde kadınların çalışması iyi karşılanmaz, kadınlar evinin hanımıdır..."

Yapılan çalışmada araştırmaya katılanların önemli bir kısmı kadının ücretli çalışmasını olumlu bulmaktadır. Kadınların %33.2'si, erkeklerin ise %30.3'ü kadınların çalışmasına çok olumlu bakmaktadır. Aynı zamanda gelir seviyesi arttıkça kadınların çalışmasına olumlu bakma oranı da artmaktadır(Sekam, 2011:97). Ancak yine de araştırmadan da görülmektedir ki kadının ev içi rolleri öncelikli gelmektedir. Türkiye Değerler Araştırmasının 2011 sonuçlarına göre hem erkekler (%84), hem de kadınlar (%69) kadının çalışmasının ev içi görevlerini aksatacağı düşüncesindedirler (http://smgconnected.com/2011-turkiye-degerler-arastirmasi). Bu çalışmada da görülmektedir ki kadınların "evdeki sorumlulukğu" örneklemimiz için önemlidir.

Katılımcı 16: *56 yaşında, Kadın, İlkokul*

"kadın çalışmalıdır tabii. Kimseye muhtaç olmasın. Ev işi de önemli ikisini de yapabilir..."

Katılımcı 16: *38 yaşında, kadın, lise*

"kadının çalışması özgürlüğünü eline alabilmesi için önemidir..."

Kadının çalışma durumu daha çok kadının özgürlüğü, ayakları üzerinde durabilme, eşine destek olması ve muhtaçlık yaşamaması durumu olarak tanımlanmaktadır.

Değerler ve Sosyal İlişki Ağları ile İlgili Değişimler

Günümüz toplumunu enformasyon toplumu olarak tanımlayabiliriz. Artık etkin bir şekilde yaşamak, mutlaka yeterli enformasyonla

yaşamaktır (Kumar, 1995: 19). Enformasyonun yaygınlaşması ve gerekliliği, aktörlerin pratiklerine de aynı derecede etki etmektedir. Bu nedenle bireyler, günlük yaşamını yeni parametrelere göre tekrar ve tekrar düzenler. On-line işlemler getirdiği olanaklarla kendini zorunlu hale getirmiştir. Dolayısıyla aktörlerin sadece pratikleri değil, algıları da on-line olarak dönüşmektedir.

Komşuluk bağları ve yüz yüze ilişkinin değişimine sanal hareketin ciddi etkileri olmuştur. Özellikle internet hayatımıza girdiğinden beri komşuluk bağları mekansal hareketlilikten ve teknolojik gelişmelerden olumsuz etkilenmektedir (DIW, 2009:38). Çalışmada, sosyal ilişki ağlarını kullanmada 55 yaş üzeri ve onların çocukları arasında ciddi farklılıklar olduğunu göstermektedir.

Katılımcı 21: *31 yaşında, kadın, Üniversite*

"arkadaşlarımla daha sık görüşüyorum. Sanal arkadaşlık sistemlerini arada kullanırım. Akraba ve komşularla da bayramlarda daha çok..."

Katılımcı 21: *55 yaşında, kadın, ilkokul*

"komşularımla sık sık görüşüyorum. Akraba yetişene kadar komşu yetişiyor. İyi komşu akrabadan önce gelir bence. İnternet kullanmayı bilmiyorum..."

Araştırmada 55 yaş üzeri katılımcıların daha çok akraba ve komşularla görüştüğü belirtilirken, çocuklarının arkadaş ve sanal ilişki ağlarını daha fazla kullandığı dikkat çekmiştir. 55 yaş üzeri katılımcıların çok büyük bir kısmı internet kullanmamaktadır.

Sosyal ilişkilerin niteliği ve komşular arası yardım biçimlerinin analiz edildiği çalışmalarda geleneksel döneme göre modern dönemde tutum ve davranışların daha teknolojik olduğu, bunun yanı sıra boş zamanı değerlendirecek çok sayıda seçenek bulunduğu vurgulanmaktadır. Özellikle internet ve televizyonun etkisi yadsınamaz derecededir. Teknolojik değişmeler aynı zamanda bireylerin tutum ve davranışlarını da dönüştürmekte ve yeni davranış biçimlerini doğurmaktadır(The Young Foundation, 2007:4- Morley-Robins, 1997:110).

Katılımcı 10: *62 yaşında, kadın, ilkokul mezunu*

"internet kullanmıyorum, bilmem... ama komşu ve akrabalarımla çok sık görüşürüm.

Katılımcı 10: *35 yaşında, kadın, Lise*

"en fazla arkadaşlarımla görüşüyorum. Sık sık ta sanal arkadaşlık sistemlerini (face) kullanıyorum... Kendi adıma pek komşuluk yok burada ama akrabalarla da görüşüyorum..."

Sekam'ın yaptığı çalışmada internet kullanımı %35.3 sıklıkla, %32.3 arada bir ve %32.4 hiç kullanmam olarak belirtilmiştir (2011:37).

Diğer bir önemli parametre ise dindarlık tanımlamasındadır. Türkiye'de 16 ilde toplam 250 kişi ile yapılan çalışmaya göre Türkiye'de dini pratikleri yerine getirme oranı azalmakla birlikte dindar olarak kendini tanımlama oranı % 81 ile 2000 yılına oranla değişmemiştir (haberler.com, 22.07.2012). Çalışmanın bu sonucu desteklediği görülmektedir. Dindarlık algısı dini pratikleri yerine getirme durumundan genç nesilde daha çok iyi insan olarak tanımlanmaya doğru gitmektedir.

Katılımcı 14: *60 yaşında, ev hanımı, İlkokul mezunu*

"Allah'ın emirlerine uyan, seven ve İslam'ın gereklerini yapan kişi dindardır. Dini eğitim gereklidir ben camiden aldım dini eğitimi..."

Katılımcı 14: *33 yaşında, erkek, Üniversite mezunu*

"İbadetini belli etmeyene, gösteri olsun diye camiye gitmeyene dindar derim. Mutlaka şunu yapmalı veya yapmamalı demem. Namaz kılmayanda dindar olur. Dini eğitimde gereklidir ama belli bir kısma ait ve aşırı değilse..."

Örneklerde de görüldüğü gibi, dindarlık algısı 55 yaş üzerinde daha çok dini pratikler ile tanımlanırken, çocuklarında daha soyut ifadelerle tanımlanmaktadır. 2010 Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması'na (T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü) göre, çalışma yapılan kişilerin (6035 kişi) %70,3'ü günlük hayatın dini pratiklere göre yaşanması gerektiği ifadesine katılmıştır. Çalışmada bu ifadeye tamamen katılma oranı yaş arttıkça artmıştır.

Katılımcı 19: *57 yaşında Okuma yazma bilmiyor, Kadın*

"Allah yolunda yürüyen insan dindardır. Hocalar dindardır. Bende gücüm yettiğince ibadetlerimi yapmaya çalışıyorum. Ben dini eğitim

pek alamadım, abdest almayı bilmeden evlendim. Dini eğitim verilmeli tabii....”

Katılımcı 19: *36 yaşında, üniversite mezunu, Kadın*

“Adaletli olan insan dindardır. Ailesine, çocuklarına, çalışanlarına... Adalet yoksa dindarlıkta yoktur. Tam dindarım diyemem. Ben dini eğitimimi camiden aldım...”

Dini eğitim ise katılımcıların çok büyük bir kısmı için gereklilik olarak görülmektedir. Ancak bu eğitimin ehil kişiler tarafından verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Son parametre ise, saygı kavramının algılanmasıdır. Bu noktada da 55 yaş üzeri ve onların çocukları arasında ciddi farklılık görülmektedir. 55 yaş üzeri bireylerin saygıyı daha çok görünür belli davranışlar (el öpme, bacak bacak üzerine atmama, yanında sigara içmeme vs...) olarak tanımladıkları, çocuklarının ise üslup ve konuşma biçimi olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Bunun yan ısıra aşağıdaki örnekte olduğu gibi geleneksel saygı olarak tanımlanan eylemler bir diğer kuşakta “saçma” olarak tanımlanabilmektedir.

Katılımcı 9: *34 yaşında, kadın, Üniversite mezunu*

“saygı üslupla olur bence. El öpmek çok saçma! Annemin yanında sigara da içiyorum, sigarayla saygı olmaz, ama kişiyle alakalı...”

Katılımcı 9: *65 yaşında, İlkokul mezunu, Erkek*

“saygı karşılıklı edeple, oturmasını kalkmasını bilmekle olur. El öpmekte saygıdır ama daha çok bir gelenektir. Gençlerin yanımda sigara içmesini, bacak bacak üstüne atmasını hoş karşılamam...”

Aşağıdaki örnekte olduğu gibi genç nesilde el öpmenin hoşlanılmayan itici bir saygı göstergesi olarak toplumda yerleşmiş olduğu vurgulanmıştır.

Katılımcı 17: *58 yaşında, İlkokul, Kadın*

“El öpmek saygı göstergesidir ve beklerim. Büyüklerin sözünü dinleme, onlara karşı gelmeme ve oturmaya ve konuşmaya dikkat etme saygıdır...”

Katılımcı 17: *27 yaşında, Lise, Kadın*

“Anlayışlı olmak, karşındakini önemsemek saygıdır bence. El öpmek

saygı değildir ve bende el öpmekten hoşlanmıyorum. Ama böyle gelmiş mecbur öpüyoruz..."

Büyüklere saygı algısı her iki kuşakta da belirgindir. Ancak bu saygı kavramının içeriği farklılaşmıştır. Belirli pratiklerden (el öpme, sigara içmeme vs..) ziyade, daha çok sözel saygı ağırlık kazanmıştır. Her iki kuşak ta üsluba ve ifadeye önem vermektedir. Geçmişten günümüze toplumsal yapı ve özelde aile içi ilişkiler değerlendirildiğinde aslında birçok noktada geleneksel dönemde saygı olarak yapılan pratiklerin günümüzde farklılaştığı görülmektedir. Bu durum özellikle çocuk ebeveyn ilişkilerinde daha net fark edilmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Özellikle sanayileşme sonrasında Dünya'da ortaya çıkan değişmeler sosyal yaşamı ve var olan sosyal değişmenin hızını da etkilemiştir. Bugün geçmişe oranla kıyaslandığında sosyal değişimin hızının da arttığı görülmektedir. Pratiklerde var olan değişmeler her zaman sosyal değişmenin ölçütü olarak tanımlanmaz. Ancak en fazla değişimi net olarak veren ölçüt, algılarda ortaya çıkan değişmelerdir. Diğer değişim alanları ile kıyaslandığında görece tespiti daha zor olan bu değişim alanı toplumsal yaşamı sağlıklı analiz etme de kilit görevi görmektedir. Bu nedenle algıların değişimine yönelik çalışmalar ayrıca önem taşımaktadır. Sakarya-Erenler Merkez Mahalle bölgesinde yapılan bu çalışma, iki kuşak arasındaki algı değişimlerini ve her iki kuşakta da değişmeyen unsurları ortaya koyabilmesi açısında önemlidir.

Çalışmada, özellikle, dindarlık, saygı, otorite gibi soyut kavramların tanımlanmasında kuşaklararası farklılığın daha net ortaya çıktığı gözlenmiştir. Bunun yanısıra, boşanma, çocuk sayısı, kadının çalışması ve birlikte oturma gibi gözlemlenebilen parametrelerde, kuşaklar arası gözlenen büyük farklılıklardan ziyade her iki kuşakta da ortaya çıkan değişimlerden bahsedebilmekteyiz. Ancak, toplumsal değişme süreci ile birlikte özellikle bireylerdeki bilinç değişiminin gençlerde daha fazla yaşandığı ortaya çıkmıştır. Varolan ve sonradan toplumsal yaşama eklenen bazı günlerin (bayramlar, anneler günü vs...) algılanmasında ise yine kuşaklararası farklık görülmektedir. Özellikle dini kaynaklı bayramların manevi anlamı 55 yaş üzerinde daha belirgin iken, dini kaynaklı olmayan günlerin anlamı ise genç kuşakta daha fazla belirgindir. Her iki kuşakta da anneler günü önemli görülürken, sevgililer günü

ikinci kuşakta, hepsinde olmamakla birlikte, önemli görülmektedir. Özellikle Türkiye'de yapılan çalışmalarla (Aile araştırmaları, değerler araştırması vs...) karşılaştırıldığında, yapılan çalışma bu çalışmaları destekler niteliktedir.

Bir diğer tespit ise iki kuşak arasında özellikle sosyal ilişki ağlarını kullanma biçimi ve yoğunluğunda farklılık olmasıdır. Özellikle sanal sistemin kullanımı genç kuşak arasında daha yaygın ve daha gerekli olarak tanımlanmaktadır. Aşağıdaki tablo araştırmada kullanılan parametrelere göre kuşaklar arası tespit edilen farklılığı/benzerliği sistematik açıdan vermektedir.

Tablo 1: Kuşaklararası Değişme

	Dini bayramların önemi	**Anneler Gününün anlamı**	**Sevgililer günü**	**Kadının Çalışması**	**Kayınvalide/ Kayınpeder ile birlikte oturma**	**Boşanma**	**Çocuk**
55 yaş ve Üzeri	Eskiler, Özlem, Ziyaretler	Güzel bir gün, artık önemli	Bilmem	Artık gereklidir	Eskiden oturulurdu ama artık gerekli değil.	Günümüzde gerçekleşmekte ise de mümkün olduğunca evliliği yürütmek hedeflenmelidir.	İdeal çocuk 2-3 tür. Çocuk gelecek için güvence olabilir
18-45 yaş arası	Ziyaretler, kaybolan anlam ve mutluluk	Önemli bir gün	Çok önemli sayılmamakla birlikte kısmen kutlanmakta	Kesinlikle gereklidir (Cinsiyete göre farklı anlamlar içermektedir.)	Herkes kendi aile birliğini ayrı kurmalı. Birlikte oturulmamalı	Normal bir olgudur.	İdeal çocuk 2-3 tür. Çocuk gelecek için güvence değildir.

	Ailede Kimin Sözü Geçmeli?	**Saygı**	**Dindar algısı**	**Sosyal ilişki**
55 yaş ve Üzeri	Son karar erkekte olmakla birlikte, karı-koca birlikte karar vermeli	El öpme gibi bazı pratikler saygı göstergesidir.	Dindar, dini pratikleri yerine getirendir. Somut pratikler	Komşu ve akrabalarla görüşmeler daha yoğun. Bilgisayar kullanımı yok denecek kadar az.
18-45 yaş arası	Ortak karar verilmeli	El öpme gibi bazı pratikler saygı göstergesi değildir. Üslup ve değer verme saygıdır.	İyi insan, doğru insan ve dini yaşayan insan dindardır. Soyut kavramlar	Arkadaş ve sanal arkadaşlıklar sık kullanılmakta.

Aile, toplumun temel kurumu olması dolayısıyla, ailede değişimin tespiti, toplumun geleceğe yönelik plan ve uygulamalarının yönünün tespitinde öncelikli gerekliliktedir. Ayrıca, toplumun kültürel yapısının tanımlanması ve anlamlandırılması da ailenin tanımlanması ile mümkündür. Ailedeki değişim kültürel değişimin en önemli göstergelerindendir.

Değişim sosyal yaşamın gerçekliğidir. Ancak değişimin doğru tanımlanması ve değişimin hızının topluma uygun olması toplumsal yapının sağlıklı devamı ve sağlıklı yenileşmesi için gereklidir. Değişimin kuşaklar arası iletişimi engelleyici boyutta gerçekleşmesi bazı sosyal problemlere yol açabilir. Kavramlar (sosyal değişme, aile yapısının değişimi, boşanma algısı, önemli günler vs...) sosyal yaşamın esas unsurudur. Kavramların algılanması ve bu algıların tespiti sosyal hayatı çözümlemede önemli kilit rolüne sahiptir. Özellikle çevresel etmenler bireylerin algılarının değişiminde önemli rol oynar. Günümüzde (küresel ölçekte düşünüldüğünde) bu etmenler daha çeşitli ve çok yönlüdür. Bu nedenle çalışma, sosyal değişimi ve kuşaklararası farklılıkları ve kuşaklararası değişmeyen unsurları tespit etme ve değişimin hızının kestirilebilmesi noktasında bir adım olma amacı taşımaktadır.

Kaynakça

ABAY, A. R. (2007) Günümüzde Aile. *Uluslararası Aile Sempozyumu*. İstanbul: Ensar Neşriyat. s.90-97.

ABAY, A. R. (2003) Kültür Sosyolojisi Açısından Türkiye'de Kız Kaçırma Usulü ile Evlenmenin Sosyokültürel Sebepleri ve Sonuçları. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi.* 1(7).

ATİLA DEMİR, S. (2011) Aile ve Sosyal Sermaye İlişkisi *e-Journal of New World Sciences Academy Humanities,* 4C0128, 6(4) s. 897-915.

AZİZ, A. (2008) *Sosyal bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

A. HAVİLAND, W. ve Diğ.(2008) *Kültürel Antropoloji.* DENİZ, İ. VE SARIOĞLU, E. (çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

BAŞ, T. ve AKTURAN, U. (2008) *Nitel Araştırma Yöntemleri Nvivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi.* Ankara: Seçkin Yayınları.

CANATAN, K. ve YILDIRIM, E. (2011) *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.

C. GLICK, P. (1989) The Family Life Cycle and Social Change. *Family Relations.* 38(2). p. 123-129.

ÇİMEN KABAKLI, L. (2003) Türk Ailesinde Karar Mekanizması ve Kadının Rolü, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Sakarya.

DEUTSCHES INSTİTUT FÜR WİRTSCAFTSFORSCHUNG (2009), The Effects of Mobility on Neighbourhood Social Ties, SOEP Papers on Multidisciplinary Panel Data Research, Berlin.

DURKHEİM, E. (1965) *Suicide.* Translated by John A. Spaulding-George Simpson, USA: The Free Press.

GİDDENS, A. (2000) *Sosyoloji.* ÖZEL, H. Ve GÜZEL, C. (der.) Ankara: Ayraç Yayınevi.

GİLLİES, V. (2003) Family and Intimate Relationships: A Review of the Sociological Research. *Families and Social Capital ESRC Research Group Working Paper.* No:2, p.1-24.

GÜVENÇ, B. (2010) *İnsan ve Kültür.* İstanbul: Boyut Yayınları.

HARE-MUSTİN, R. T.(1988) Family Change and Differences: Implications for Theory and Practice. *Family Relations.* 37(1). p.36-41.

KONGAR, E. (2004) *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

KUMAR, K. (1995) *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları.* KÜÇÜK, M. (çev.) İstanbul: Dost Kitabevi

LAROSSA, R. (1988) Fatherhood and Social Change. *Family Relations.* 37(4). p. 451-457.

MORLEY, D. ve ROBİNS, K. (1997) *Kimlik Mekanları, Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar.* ZEYBEKOĞLU, E. (çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

ÖZDEMİR, M. Ç. (2007) Toplumsal Değişme Karşısında Aile ve Okul. *Türk Eğitim Bilimleri*

Dergisi. 5(2). s.186-198.

SEKAM (2011) *Türkiye'de Aile- Ailenin Yapısal Özellikleri, İşlevleri ve Değişimi.* İstanbul.

SMART, C. ve NEALE, B. (2010) Boşanma Sonrasında Çocukluk Dönemini Yapılandırmak. GIDDENS, A. ve diğ. (der.) *Sosyoloji Başlangıç Okumaları.*

ALTAYLAR, G. (çev.) İstanbul: Say Yayınları.

TAYLOR GOOBY, P. (2002) New Risks and Social Change, http://fds.oup.com/www.oup.co.uk/pdf/0-19-926727-8.pdf, p. 1-28.

T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Haber Bülteni, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2010 Yılı I. Dönem, Sayı 118, 2010.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2011), Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması 2011 http://www.athgm.gov.tr/upload/athgm.gov.tr/mce/2013/taya_kitap_butun.pdf, Ankara.

T.C. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2010), Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması, http://www.athgm.gov.tr/upload/athgm.gov.tr/mce/eskisite/files/kutuphane_61_Turkiyede_aile_degerleri.pdf, Ankara.

THE ECONOMİST (2010) Evim Evim Güzel Evim- Aile Değerleri Üzerine Bir Tartışma.

GIDDENS, A. ve diğ. (der.) *Sosyoloji Başlangıç Okumaları.* ALTAYLAR, G. (çev.) İstanbul: Say Yayınları.

THE YOUNG FOUNDATİON(2007), Understanding Neighbourliness and Belonging A Scoping Paper For the Neighbourhood Action Network, http://www.youngfoundation.org/files/images/bourliness_and_Belonging_framing_paper_FINAL.pdf, 1-12.

THORNTON, A. ve E. FRİCKE, T. (1987) Social Change and the Family: Comparative Perspective from the West, China, and Sounth Asia. *Sociological Forum*. 2(4). p.746 -779.

T. YABİKU, S. (2005) The Effect of Non-Family Experiences on Age of Marriage in a Setting of Rapid Social Change. *Population Studies.* 59(3). p. 339-354.

WALLACE A. R. ve WOLF A. (2004) *Çağdaş Sosyoloji Kuramları.* ELBURUZ, L. VE AYAS, R. (çev.) İzmir: Punto Yayıncılık.

YURTKURAN DEMİRKAN, S. ve diğ. (2009) Boşanma Nedenleri Araştırması, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Namaz Oruç Yok Ama Dindar. http://www.haberler.com/namaz-oruc-yok-ama-dindar-3803463-haberi. [Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2012]

Türkiye Değerler Araştırması. http://smgconnected.com/2011-turkiye-degerler-arastirmasi. [Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2012]